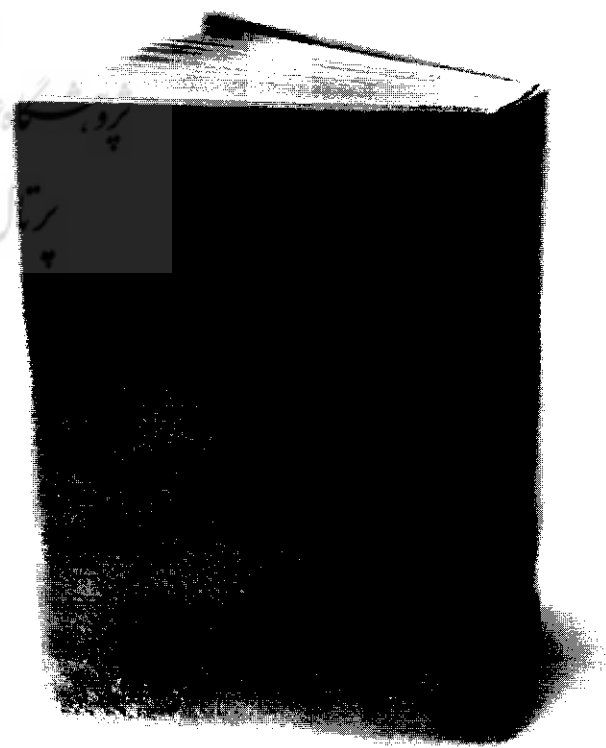

بررسی وضعیت کتاب، کتابخانه آموزشی و سنجش علائق مطالعاتی دانش آموزان در استان اصفهان و ارائه راهکارهای مطلوب

رضا اسماعیلی

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی
و پژوهشگر مسائل فرهنگی و اجتماعی

مقدمه و طرح موضوع

با وجود تنوع رسانه‌ها و افزایش تعداد ابزارهای فرهنگی در این جهان رسانه‌ای شده، کتاب از جایگاه خاصی برخوردار است. اهمیت این ابزار در کارکرد آن در جهان اطلاعاتی و دنیای اقتصادی مبتنی بر دانایی محور است. علاوه بر آن، کتاب و مطالعه، نمادی از میزان فرهیختگی جوامع است. همچنین مطالعه به طور عام و مطالعه کتاب به طور خاص از ابزارهایی است که زمان فراغت شهروندان را تکمیل می‌نماید و این دارای اهمیت برجسته‌ای است.

شمارگان کتابها و تعداد عناوین کتب منتشر شده از شاخص‌های توسعه فرهنگی محسوب می‌شود. جامعه ایران با برخورداری از پشتوانه کهن تاریخی و بهره‌مندی از فرهنگ غنی و تلفیق اسلام و ایران در تولید آثار مکتوب توسط دانشمندان و صنعت چاپ و خط و نیز هنر تزئین کتاب از جایگاه ممتازی در تمدن اسلامی برخوردار بوده است.

خوشبختانه این پیشگامی در زمان کنونی نیز در عرصه کتاب و تولید آن استمرار یافته است. به طوری که انتشار کتاب در دوره زمانی ۲۴ ساله (۱۳۵۷-۱۳۸۱) یعنی در پس از انقلاب اسلامی و کسب جایگاه دوازدهم تا بیستم در سالهای اخیر حاکی از این مطلب است. روی دیگر این موضوع شمارگان کتابهای منتشر شده است که تناسب چندانی با تعداد عناوین ندارد. شمارگان محدود و عمدتاً زیر پنج هزار نسخه حاکی از تقاضای محدود کتاب در بازار فرهنگ است که در گستره پهناوری چون جغرافیای ایران با جمعیتی که بالغ بر ۶۷ میلیون نفر در آن زندگی می‌کنند چندان رضایت‌بخش نیست. نمای دیگر این موضوع بررسی میزان مطالعه است که هر شهروندی تا چه میزان به سراغ کتاب و یا هر رسانه مکتوب می‌رود و اوقات خویش را با این رسانه غنی می‌سازد؟ یافتن پاسخ سؤالاتی از این قبیل در نگاه اولیه آسان به شمار می‌رود. اما تأمل و غور کردن در آن سختیها را پدیدار می‌سازد.

بیانهای غیر مستند از میزان مطالعه از ۲ دقیقه الی ساعتهای در دوره‌های مختلف زمانی (روز، هفته، ماه و سال) در جامعه حکایت از این موضوع است که تا چه اندازه در

مرحله آشفتنگی اطلاعاتی قرار داریم و تعجب‌انگیزتر آن که برای یافتن پاسخ دقیق و مطمئن چرا اقدام جدی نمی‌کنیم؟ هر ده سال یکبار به سراغ سرشماری می‌آییم و از تعداد نفوس و مسکن آگاه می‌شویم. به کارگاه‌ها سر می‌زنیم و مزارع و کشتزارها و کارخانه‌ها را بررسی آماری می‌کنیم. اما به‌طور سازمان یافته سراغ چگونگی وضعیت فرهنگ معنوی نمی‌رویم تا ببینیم در چه وضعی هستیم؟ تا براساس یافته‌های آن مسیر ارتقاء فرهنگی را هموار سازیم.

پژوهش کنونی، فروتنانه تحقیق بخشی از اهداف مذکور را تعقیب می‌نماید تا به چنین ضرورتی در بین جامعه دانش - آموزی پاسخ گوید. بررسی وضعیت کتابخانه‌های مدارس استان اصفهان و سنجش علایق مطالعاتی آنان از جمله اهداف اصلی پژوهش حاضر می‌باشد. سوالاتی که این پیمایش در صدد یافتن پاسخ آنهاست به شرح ذیل بوده است:

- ۱- میزان مطالعه (درسی و غیردرسی) دانش‌آموزان در یک شبانه روز عادی چقدر است؟
- ۲- وضعیت کتابخانه‌های مدارس استان (به لحاظ کتابدار، مدت زمان باز بودن کتابخانه در هفته، تعداد اعضا، میزان مراجعه دانش‌آموز به کتابخانه و متوسط تعداد کتابهای به امانت گرفته شده) چگونه است؟
- ۳- مسائل و مشکلات کتابخانه‌های مدارس و ارزیابی دانش‌آموزان از توانایی پاسخ دادن به نیازهای مطالعاتی آنان چقدر است؟
- ۴- علائق مطالعاتی دانش‌آموزان کدامند؟

برای یافتن پاسخ سئوالات فوق، به همت پرسشگرانی منتخب در آبان ماه ۱۳۸۳ ش به ده منطقه و ناحیه آموزشی مراجعه شده است. از بین دانش‌آموزان نواحی دو و سه و پنج شهر اصفهان، مناطقی چون جرقویه سفلی، نجف‌آباد، شهرضا، مهربدشت، سمیرم، فریدن و اردستان، در هر دوره تحصیلی ۲ آموزشگاه دخترانه و پسرانه به تصادف انتخاب شده و از هر پایه (از سوم ابتدایی تا سوم متوسطه) با مراجعه به فهرست کلاس ۱۰ دانش‌آموز به شیوه تصادف انتخاب شده‌اند. در مجموع ۱۸۲۶ نفر دانش‌آموز به عنوان جمعیت نمونه بررسی شده‌اند. ابزار اصلی این پیمایش پرسشنامه بوده است که برای دانش‌آموزان دوره دبستان به صورت

مصاحبه اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری شده است. اطلاعات جمع‌آوری شده را ده نفر از پرسشگران به شیوه جمع اجرا و گردآوری کرده‌اند.

مهمترین یافته‌های پیمایش

اهم یافته‌های این پژوهش به شرح ذیل در بخشهای مختلف عرضه می‌گردد:

- به لحاظ جنسیت از ۱۸۲۶ نفر مورد مطالعه، نسبت ۵۰/۵ درصد پاسخگویان دختر و ۴۹/۵ درصد پسر بوده‌اند. این تناسب به لحاظ دوره تحصیلی و نواحی و مناطق آموزش و پرورش مورد بررسی نیز برقرار بوده است.

- ۵۶/۵ درصد دانش‌آموزان اظهار کرده‌اند که کتابخانه مدرسه آنان دارای کتابدار می‌باشد. ۶۲ درصد مدارس دخترانه و ۵۰/۹ درصد مدارس پسرانه دارای کتابدار می‌باشند. ۳۳/۳ درصد دبستانها، ۶۰/۷ درصد مدارس راهنمایی و ۷۵/۶ درصد مدارس متوسطه دارای کتابدار بوده‌اند.

- در بین مناطق و نواحی مورد مطالعه مدارس مناطق مهربدشت، سمیرم، شهرضا، نجف‌آباد، فریدن، اردستان، جرقویه سفلی، کمتر کتابدار داشته‌اند.

- متوسط زمان باز بودن کتابخانه مدارس دخترانه ۳/۸۶ و پسرانه ۴/۳۳ روز بوده است. این شاخص برای دوره ابتدایی ۲/۷۳ روز، راهنمایی ۴/۷ و متوسطه ۴/۸۳ روز بوده است. متوسط زمان باز بودن کتابخانه مدارس ناحیه دو ۴/۰۹ روز، ناحیه سه ۴/۰۸ روز، ناحیه پنج ۴/۰۱، جرقویه سفلی ۳/۶۴ روز، نجف‌آباد ۳/۷۶، شهرضا ۲/۵۸، مهربدشت ۵/۱۳، سمیرم ۵/۳۰ روز، فریدن ۳/۰۴ روز و اردستان ۴/۰۸ روز بوده است. بیشترین پراکندگی مدت زمان باز بودن کتابخانه در نجف‌آباد، ناحیه ۵، اردستان، ناحیه ۲ گزارش شده است.

- ۶۳/۸ درصد دانش‌آموزان اظهار کرده‌اند که عضو کتابخانه مدرسه می‌باشند. ۳۴/۹ درصد نیز ابراز داشته‌اند که عضو کتابخانه نیستند. ۷۳ درصد نیز به این سؤال پاسخ نگفته‌اند.

- ۶۷/۹ درصد دانش‌آموزان ابتدایی، ۷۳/۶ درصد دانش‌آموزان راهنمایی، ۵۵/۸ درصد دانش‌آموزان متوسطه عضو کتابخانه بوده‌اند. دانش‌آموزان در کتابخانه‌های آموزشگاه مدارس ناحیه دو ۵۴/۱ درصد، ناحیه سه ۵۵/۱ درصد، ناحیه

پنج ۶۶/۷ درصد، جرقویه سفلی ۷۸/۲ در صد، نجف آباد ۷۷/۹ درصد، شهرضا ۶۷ درصد، مهردشت ۷۲/۹ درصد، سمیرم ۴۵/۱ درصد، فریدن ۶۳/۱ درصد، اردستان ۷۵/۵ درصد عضو کتابخانه مدرسه بوده‌اند.

میانگین حدود کتابهای امانت گرفته شده توسط دانش-آموزان در طی سال تحصیلی گذشته، برای دانش‌آموزان دختر ۲۹/۱ جلد، دانش‌آموزان پسر ۱۷/۸ و در مجموع ۲۴/۸۴ جلد بوده است.

- این میزان برای دانش‌آموزان دوره ابتدایی ۲۳/۲ جلد، راهنمایی ۲۸/۶ و متوسطه ۲۰/۲ جلد بوده است. میانگین حدودی کتابهای امانت گرفته شده توسط دانش‌آموزان در طی سال تحصیلی گذشته در ناحیه دو ۲۴ جلد، ناحیه سه ۲۳/۷ جلد، ناحیه پنج ۲۴/۶ جلد، جرقویه سفلی ۲۳/۲ جلد، نجف‌آباد ۲۵ جلد، شهرضا ۱۹/۱ جلد، مهردشت ۱۴/۶ جلد، سمیرم ۲۶/۶ جلد، فریدن ۱۷/۶ و اردستان ۴۵/۱ جلد بوده است.

- میانگین حدودی دفعات مراجعه دانش‌آموزان به کتابخانه مدارس در سال تحصیلی گذشته ۲۹/۲ بار بوده است. دانش‌آموزان ابتدایی ۲۷/۳ بار، راهنمایی ۲۹/۹ بار و متوسطه ۳۰/۷ بار به کتابخانه مراجعه داشته‌اند. دانش‌آموزان ناحیه دو با متوسط ۳۶/۵ بار، ناحیه سه ۴۲/۴، ناحیه پنج ۳۲/۲ بار، جرقویه ۲۹/۸ بار، نجف‌آباد ۳۲/۴ بار، شهرضا ۲۸/۷، مهردشت ۱۷/۴ بار، سمیرم ۲۳/۴ بار، فریدن ۲۵/۳۵ بار، اردستان ۳۵/۶ بار به کتابخانه آموزشگاه خود مراجعه کرده‌اند.

مقایسه میانگین حدودی دفعات مراجعه دانش‌آموزان به کتابخانه و میانگین تعداد کتابهای دریافتی از شکاف بین تقاضای کتاب توسط دانش‌آموزان و توانمندی کتابخانه در پاسخگویی به نیازهای مطالعاتی آنان حکایت می‌کند.

- از تعداد ۱۸۲۶ نفر پاسخگو، ۱۷/۶ درصد اظهار کرده که کتابخانه مدرسه در حد خیلی زیاد، ۲۴/۲ درصد در حد زیاد، ۳۲/۱ درصد در حد متوسط، ۱۶ درصد در حد کم، به نیازهای مطالعاتی آنان پاسخ می‌دهد. به نظر ۷/۴ درصد کتابخانه مدرسه اصلاً نمی‌تواند به نیازهای مطالعاتی آنان پاسخ دهد، ۲/۷ درصد نیز به سوال پاسخ نگفته‌اند. در مجموع براساس طیف پنج درجه‌ای ارزیابی دانش‌آموزان دختر از توانمندی

جامعه ایران با برخورداری از
پشتوانه کهن تاریخی و بهره‌مندی
از فرهنگ غنی و تلفیق اسلام و
ایران در تولید آثار مکتوب توسط
دانشمندان و صنعت چاپ و خط و
نیز هنر تزیین کتاب از جایگاه
ممتازی در تمدن اسلامی برخوردار
بوده است.

کتابخانه مدرسه ۳/۲۹ از ۵ و دانش آموزان پسر ۳/۳ از ۵ بوده است. نمره ارزیابی دانش آموزان ابتدایی و راهنمایی ۳/۵ و دانش آموزان دوره متوسطه ۲/۷۸ بوده است. میانگین نمره ارزیابی دانش آموزان از توانمندی کتابخانه مدارس، در ناحیه دو ۳/۲۵، ناحیه سه ۳/۰۴، ناحیه پنج ۳/۶۴، جرقویه سفلی ۳/۴۶، نجف آباد ۳/۵، شهرضا ۳/۱، مهردشت ۳/۴۷، فریدن ۳/۳۸، اردستان ۲/۷۹ و در مجموع استان ۳/۲۹ از ۵ بوده است. میانگین مذکور بیانگر توانمندی مناسب

بیانهای غیر مستند از میزان مطالعه از ۲ دقیقه الی ساعتها در دوره های مختلف زمانی (روز، هفته، ماه و سال) در جامعه حکایت از این موضوع است که تاچه اندازه در مرحله آشنفتگی اطلاعاتی قرار داریم و تعجب انگیزتر آن که برای یافتن پاسخ دقیق و مطمئن چرا اقدام جدی نمی کنیم؟

کتابخانه های مدرسه می باشد که با وضعیت ایده آل فاصله قابل ملاحظه ای وجود دارد.

مشکلات کتابخانه های مدارس استان به ترتیب اولویت عبارتند از: کمبود کتاب، کوچک بودن فضای کتابخانه، نداشتن یا کمبود صندلی و میز مطالعه، کمبود کتاب کمک درسی، نداشتن کتابدار خوب، کمبود کتابهای علمی، قدیمی و پاره بودن کتابها، نور نامناسب کتابخانه، کمبود کتابهای جدید، کمبود کتاب داستان و رمان، تعطیل بودن کتابخانه مدرسه، نبود قفسه و فهرست کتابها، کمبود کتابهای شیرین و جذاب و ....

به طور متوسط دانش آموزان، ۱۴۸ دقیقه در شبانه روز عادی (غیر از تعطیلات) صرف انجام تکالیف و مطالعه کتب درسی می نماید. این میزان برای دختران ۱۵۸ دقیقه و برای پسران ۱۳۸ دقیقه می باشد. زمان اختصاص داده شده توسط دانش آموزان دوره ابتدایی ۱۱۳ دقیقه، دوره راهنمایی ۱۴۰ دقیقه و متوسطه ۱۹۱ دقیقه بوده است. میانگین زمان انجام

تکالیف و مطالعه درسی دانش آموزان ناحیه دو ۱۵۶ دقیقه، ناحیه سه ۱۹۰ دقیقه، ناحیه پنج ۱۸۲ دقیقه، جرقویه سفلی ۱۴۴ دقیقه، نجف آباد ۱۱۸ دقیقه، شهرضا ۱۴۱ دقیقه، مهردشت ۱۲۷ دقیقه، سمیرم ۱۵۴ دقیقه، فریدن ۱۳۰ دقیقه و اردستان ۱۴۳ دقیقه بوده است.

- میانگین مدت زمان مطالعه غیردرسی توسط دانش آموزان در یک شبانه روز عادی (غیر از تعطیلات) ۵۷ دقیقه بوده است. دختران دانش آموز ۶۰ دقیقه و پسران ۵۳ دقیقه صرف مطالعه غیردرسی می نمایند. این میزان برای دانش آموزان دبستان ۵۲ دقیقه، راهنمایی ۵۷ دقیقه و متوسطه ۶۰ دقیقه بوده است. دانش آموزان ناحیه دو به طور متوسط در یک شبانه روز عادی ۵۳ دقیقه، ناحیه سه ۷۳ دقیقه، جرقویه ۴۳ دقیقه، نجف آباد ۵۱ دقیقه، شهرضا ۵۸ دقیقه، مهردشت ۶۰ دقیقه، سمیرم ۵۵ دقیقه، فریدن ۴۹/۵ دقیقه و اردستان ۵۴ دقیقه بوده است.

- به لحاظ نوع علائق، دانش آموزان به ترتیب به کتابهای داستانی، ورزشی، علمی پژوهشی، مذهبی، ریاضی، هنری، تاریخی، شیمی، روانشناسی، فلسفه و عرفان، فرهنگی، جغرافیایی، اجتماعی، فیزیک، کمک درسی، پزشکی - بهداشتی، نجوم، عربی، طنز، تخیلی، شعر، ادبیات، سیاسی، اطلاعات عمومی، خانه داری، اقتصاد، محیط زیست، جانوران، طالع و کف بینی، زبان انگلیسی، سرگرمی و جدول، فنی، مجله و روزنامه، رزمی و دفاعی، کامپیوتر و الکترونیک علاقه دارند.

شناسایی موانع طرح، راهکارها و پیشنهادها

در این بخش ابتدا موانع موجود در خانواده، نظام تعلیم و تربیت و مدارس و اجتماع براساس جمع بندی پژوهشهای انجام شده فهرست شده است و سپس راهکارها و پیشنهادها مطرح می شود.

الف: خانواده

موانع موجود

- ۱- آشنا نبودن کودکان با مطالعه در خانواده؛
- ۲- اختصاص نیافتن وقت مناسب در منزل برای مطالعه کودکان؛

- ۶- نداشتن نظام اطلاع رسانی کارآمد درباره کتاب برحسب مقتضیات سن و دوره تحصیل دانش‌آموزان و معلمان.
- ۷- عدم توجه کافی به موضوع کتاب و کتابخوانی در دوره ابتدایی با هدف ایجاد شوق به خواندن و عادت به مطالعه به عنوان یک هدف اساسی نظام آموزش
- ۸- عدم نیازسنجی از دانش‌آموزان و دست‌اندرکاران آموزش درباره مقوله کتاب.

راهکارها و پیشنهادها

- ۱- ترسیم جایگاه کتاب در فرآیند یاد دهی و یادگیری
- ۲- گنجاندن کتابخانه به عنوان یک واحد و عنصر ضروری مدرسه بالاخص در سیاستها و برنامه‌های اداره کل نوسازی و تجهیز مدارس؛
- ۳- حرکت به سمت نظام چند متنی در آموزش به جای شیوه تک متنی
- ۴- تغییر روش مطالعه یک موضوع برای چند بار از کتاب درسی به مطالعه، یک موضوع از چندین کتاب؛
- ۵- افزایش سهم خلاقیت در برنامه‌های آموزشی؛
- ۶- حذف برنامه، اجرای خرید کتاب از مرکز و جانشین کردن سیاست ارشاد و راهنمایی به جای آن؛
- ۷- ایجاد بانک اطلاع رسانی موضوعی ویژه، دانش‌آموزان.

ج- مراکز آموزشی و مدارس

موانع موجود

- ۱- فقیر بودن کتابخانه‌های مدارس از لحاظ کتاب و نشریات ادواری و امکانات لازم در کتابخانه؛
- ۲- قدیمی بودن کتابهای کتابخانه مدارس؛
- ۳- فرسوده و پاره بودن تعداد قابل ملاحظه کتابهای مدارس؛
- ۴- نامناسب بودن محل استقرار کتابخانه؛
- ۵- نامناسب بودن فضای فیزیکی کتابخانه به لحاظ فضا، نور، رنگ، نداشتن سالن مطالعه، میز و صندلی مطالعه؛
- ۶- نبودن فعالیتهای جنبی و جذاب در برنامه کار؛
- ۷- توجه نکردن معلمان و کارکنان مدارس به کتاب و

- ۳- عدم استفاده خانواده از ابزار قصه و داستان؛
- ۴- حاکم بودن رسانه‌های دیداری و شنیداری بر افراد خانواده به جای حاکم بودن فرهنگ مطالعه؛
- ۵- در دسترس و مهیا نبودن امکانات لازم در منزل برای مطالعه افراد خانواده؛
- ۶- توجه ناکافی اولیاء خانواده به اهمیت کتاب و مناسب ندانستن آن به عنوان یکی از بهترین هدایایی که می‌توان به فرزند خود در مناسبتهای مهم اهداء کرد؛
- ۷- مرسوم نبودن شیوه قصه‌خوانی از روی کتاب در خانه؛

- ۸- اختصاص نداشتن بودجه مشخص از درآمد خانواده برای خرید کتاب و مطالعه آن.

راهکارها و پیشنهادها

- ۱- برنامه‌ریزی والدین برای آموزش چگونگی مطالعه؛
- ۲- ایجاد محدودیت در استفاده از رسانه‌های دیداری و شنیداری و اختصاص وقت مناسب برای مطالعه و نظارت بر اجرای آن؛
- ۳- در دسترس قراردادن کتاب و تهیه امکانات لازم؛
- ۴- خواندن کتاب توسط پدر و مادر برای افراد خانواده در ساعت‌های مشخص از هفته
- ۵- اختصاص بودجه مشخصی از درآمد خانواده برای خرید کتاب به منظور مطالعه و هدیه به دیگران؛
- ۶- احیاء فرهنگ اهداء کتاب به عنوان بهترین و مناسب‌ترین هدیه در مناسبتهای مختلف؛
- ۷- تشویق خانواده‌ها به بیان قصه و داستان از طرف کودکان.

ب: نظام تعلیم و تربیت و کتاب

موانع موجود

- ۱- مشخص نبودن جایگاه کتاب و کتابخانه در مدارس؛
- ۲- محدود شدن کتابخانه مدارس به کتابهای درسی؛
- ۳- کم رنگ بودن جایگاه تحقیق و مطالعه در مدارس؛
- ۴- حاکم بودن نظام تک کتابی در مدارس؛
- ۵- آگاهی ناکافی مدیر، معلم و دبیر از جایگاه واقعی کتابخانه و کتاب در فرآیند آموزش.

تشویق دانش‌آموزان به مطالعه؛

۸- انگیزه نداشتن دانش‌آموزان و کارکنان مدارس برای مطالعه و کتاب‌خوانی؛

۹- کمبود وقت فراغت دانش‌آموزان در زمان حضور در مراکز آموزشی؛

۱۰- اختصاص نداشتن درس مشخصی با عنوان «مطالعه و کتاب‌خوانی» در برنامه‌درسی مدارس؛

۱۱- ناکافی بودن تبلیغات در زمینه استفاده از کتاب؛

۱۲- بهره‌مند نشدن از روش‌های علمی و مطلوب برای اداره کتابخانه‌های مدارس؛

۱۳- فقدان ساعت قصه و کتاب‌خوانی توسط مربیان در ساعات درسی مدارس؛

۱۴- ناکافی بودن مسابقات کتاب‌خوانی و خلاصه‌نویسی کتاب در مدارس؛

۱۵- نبودن جلسات نقد و بررسی کتاب با حضور دانش‌آموزان؛

۱۶- فقدان جشن کتاب در مدارس؛

۱۷- مرتبط نبودن درس انشاء با کتاب و مطالعه آن؛

۱۸- نامناسب بودن محیط کتابخانه‌ها در فضای مدارس؛

۱۹- کمبود تعداد کتابداران در مدارس؛

۲۰- عدم توجه جدی مدیران مدارس به مسائل و مشکلات و نیازهای کتابخانه؛

راهکارها و پیشنهادها

۱- غنی کردن کتابخانه‌های مدارس به لحاظ تعداد و تنوع کتابها؛

۲- گنجاندن فعالیت‌های جانبی و جذاب در برنامه کتابخانه‌ها؛

۳- تشویق دانش‌آموزان به مطالعه از سوی معلمان و کارکنان مدارس؛

۴- ایجاد انگیزه مطالعه در میان دانش‌آموزان و کارکنان مدارس با برگزاری مسابقه‌های گوناگون؛

۵- گنجاندن ساعت درس «مطالعه و کتاب‌خوانی» در برنامه درسی (با تأکید بر مطالعه گروهی)؛

۶- تبلیغات فراوان در مدارس برای جلب توجه دانش‌آموزان؛

۷- تلاش و اهتمام کافی در جهت باز بودن کتابخانه مدرسه در طی هفته؛

۸- وجین کردن کتابخانه مدارس از کتابهای قدیمی؛

۹- اصلاح و بازسازی کتابهای فرسوده و پاره؛

۱۰- افزایش ارتباط بیشتر مدرس با کتابخانه‌های دیگر (تفاهم نامه همکاری بین مدارس و کتابخانه‌ها تنظیم شود)؛
۱۱- به‌کارگیری روش‌های جدید و علمی در اداره کتابخانه‌ها (نظام مدیریت کتابخانه و اطلاع‌رسانی از طریق رایانه انجام شود)؛

۱۲- قصه خوانی و کتابخوانی در کلاسها توسط مربیان؛
۱۳- برگزاری جلسه‌های نقد و بررسی کتاب در مدارس؛
۱۴- پیوند دادن مطالعه و کتابخوانی با درس انشاء؛
۱۵- استفاده از مکانهای مناسب برای کتابخانه و به‌کارگیری نیروهای متخصص و آشنا به کتابداری؛
۱۶- توسعه و بهینه‌سازی آموزش کتابداران؛
۱۷- ایجاد و توسعه رشته‌های تربیت معلمی کتابداران؛
۱۸- ایجاد جاذبه رشته و شغل کتابداران در نظام آموزشی؛
۱۹- افزایش مجلات و روزنامه‌ها در کتابخانه‌های مدارس؛

۲۰- پیش‌بینی توسعه و رشد کتابخانه‌های مدارس و مطالعه؛

۲۱- برخورد جدی‌تر و با برنامه منظم نسبت به خانواده و پیش‌بینی برنامه‌ای برای تشویق اولیاء به مطالعه؛
۲۲- کاهش تکالیف منزل دانش‌آموزان و جانشین کردن کتاب و مطالعه به جای بعضی از آنها؛

۲۳- بازدید دانش‌آموزان از مراکز انتشاراتی و چاپخانه‌ها؛
۲۴- اجرای نمایشنامه و متون براساس کتابها؛
۲۵- استفاده بیشتر از داستانهای مصور در دوره ابتدایی؛
۲۶- استفاده از کلمه کتاب و کتابخانه در آموزش حرف «ک» در سال اول ابتدایی؛

۲۷- گنجاندن مطالبی مناسب درباره کتابخانه‌های بزرگ جهان در درس زبان انگلیسی دوره راهنمایی و متوسطه؛
۲۸- فعال کردن تعاونی مدارس در امر کتاب؛

د: کتابدار در آموزشگاه

موانع موجود

۱- تعریف نشدن کتابدار به عنوان یک عنصر آموزشی در نظام آموزش و پرورش کشور؛
۲- ناکافی بودن تعداد کتابداران در مدارس (بالاخص در دوره ابتدایی)؛

۳- ناکافی بودن دانش و مهارت کتابداران مدارس؛

۴- پائین بودن درجه سلامت جسمی و روانی کتابداران فعلی در مدارس؛

۵- پائین بودن میزان علاقه، انگیزه، تحرک و پویایی کتابداران؛

۶- کیفیت نامناسب ارتباط و برخورد با مراجعان؛

راهکارها و پیشنهادها

۱- تجدید نظر در جایگاه کتاب و کتابخانه و کتابدار در نظام اداری و استخدامی؛
۲- تعریف کردن کتابدار در ساماندهی نیروی انسانی؛
۳- گنجاندن رشته تربیت معلم؛
۴- برقراری آموزشهای پودمانی ویژه کتابداران؛
۵- آموزش شیوه‌های ارتباط با مراجعان ویژه کتابداران؛

ه- رادیو تلویزیون و رسانه‌های گروهی

موانع موجود

۱- کافی نبودن تبلیغات در خصوص کتاب و مطالعه؛
۲- پوشش ندادن اخبار مربوط به کتاب و کتابخانه‌ها؛
۳- نبودن برنامه‌های معرفی، نقد و بررسی کتاب در برنامه‌های روزانه و هفتگی تلویزیون؛
۴- خالی بودن برنامه‌آشنایی با نویسندگان در تقویم روزانه و هفتگی رادیو و تلویزیون؛
۵- فقدان مسابقات کتابخوانی در برنامه‌ها؛

راهکارها و پیشنهادها

۱- داشتن تبلیغات گسترده پیرامون کتاب؛
۲- پوشش خبری کلیه رویدادهای کتابخانه و مسائل مربوط به کتاب؛
۳- گنجاندن برنامه‌های معرفی، نقد و بررسی در رادیو و تلویزیون؛

۴- تهیه و نمایش برنامه‌آشنایی با نویسندگان بر مبنای آثار آنها؛

۵- معرفی کتابهای جدید؛

۶- اختصاص برنامه‌های ویژه برای خود رسانه‌های تصویری و شنیداری؛

۲- ناکافی بودن حمایت دولت از دست‌اندرکاران نشر، تألیف و تولید کتاب؛

۳- بالا بودن میزان بی‌سوادی بویژه در مناطق روستایی و شهرنشینان فقیر؛

۴- توجه نداشتن بخش عظیمی از مردم به کتاب و مطالعه؛

۵- فراهم نبودن و ناکافی بودن امکانات برای مطالعه؛

۶- معیوب بودن ساختار آموزشی کتاب و تأکید بر حفظ مطالب به جای تحقیق، تفحص و درک مطالب کتاب؛

۷- ناکافی بودن تولید کتابهای جیبی و ارزان قیمت در مقیاس وسیع؛

۸- نبود شبکه‌های اطلاع رسانی و بانک اطلاعاتی در خصوص کتاب؛

۹- فقدان کتابخانه‌های سیار؛

۱۰- در دسترس نبودن کتابخانه‌های عمومی و کتاب برای قشرهای مختلف به‌ویژه روستائیان و کارگران؛

۱۱- وجود قوانین نسبتاً سختگیرانه در تولید و تألیف کتاب؛

۱۲- نبودن برنامه جامع به منظور ترویج فرهنگ مطالعه؛

۱۳- ضعیف بودن کتابخانه‌های مساجد از لحاظ امکانات (سالن قرائت خانه، میز و صندلی و ...)

۱۴- ناکافی بودن کتابخانه‌های ادارات و کمبود کتاب در کتابخانه‌های مذکور؛

۱۵- معیوب بودن نظام توزیع و نرسیدن کتاب به مناطق دور افتاده کشور؛

۱۶- فعال نبودن روحانیون در زمینه تشویق مردم به مطالعه؛

۱۷- ناکافی بودن تعداد مراکز فرهنگی؛

۱۸- نیاز به تلفن گویا و راهنمای کتاب؛

۱۹- کمبود نشریات ویژه کتاب در جامعه؛

۲۰- با صرفه نبودن فعالیت در زمینه تولید و نشر کتاب؛

۲۱- انحصاری بودن توزیع کاغذ در دست دولت؛

۲۲- محدود بودن تعداد ناشران مستقل؛

۲۳- عدم تناسب کافی محتوای کتابهای چاپ شده با

۷- به تصویر کشیدن زندگی نویسندگان؛

۸- معرفی شخصیت‌های علمی مؤلف به عنوان شخصیت‌های مؤثر جامعه؛

و- کتابخانه‌های عمومی

موانع موجود

۱- فقر منابع علمی و فقدان کتابهای مرجع به حد کافی در کتابخانه‌های عمومی؛

۲- منطبق نبودن کتابخانه‌های عمومی با استانداردهای موجود؛

مشکلات کتابخانه‌های مدارس

استان به ترتیب اولویت عبارتند

از: کمبود کتاب، کوچک بودن

فضای کتابخانه، نداشتن یا کمبود

صندلی و میز مطالعه، کمبود کتاب

کمک درسی، نداشتن کتابدار خوب،

کمبود کتابهای علمی، قدیمی و پاره

بودن کتابها، نور نامناسب کتابخانه،

کمبود کتابهای جدید، کمبود کتاب

داستان و رمان، تعطیل بودن کتابخانه

مدرسه، نبود قفسه و فهرست کتابها،

کمبود کتابهای شیرین و جذاب و ...

۳- کمبود کتابهای جدید؛

۴- کافی نبودن سالنهای مطالعه در کتابخانه‌ها؛

۵- نامناسب بودن امکانات در کتابخانه‌ها برای استفاده

خواهران؛

۶- جذاب نبودن برنامه‌های کتابخانه‌های عمومی؛

۷- نداشتن فعالیتهای جانبی؛

۸- کمبود کتابخانه و نبودن کتابخانه ویژه گروه‌های سنی

مختلف در سطح جامعه؛

ز- اجتماع

موانع موجود

۱- گرانی کتاب؛

- ۱۶- توسعه مراکز فرهنگی و تأسیس کتابخانه‌های جدید؛
 ۱۷- تأسیس تلفن گویا به منظور در اختیار قرار دادن
 آخرین اخبار مربوط به کتاب؛
 ۱۸- ایجاد زمینه مناسب برای فعالیت نشریات؛
 ۱۹- ایجاد شورای عالی مطالعه ویژه کتاب؛
 ۲۰- تأسیس باشگاه کتابخوانی و مطالعه و حراج فصلی
 کتاب؛

منابع

- آقایی، خسرو. آشنایی با کتابخانه‌های آموزشی. انتشارات تربیت، تهران ۱۳۷۲.
 - آقایی، محمدعلی. «راه‌های ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی». خلاصه مقالات اولین همایش راه‌های ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران ۱۳۷۵.
 - استیگر، سی رالف. شیوه‌های مطالعه. ترجمه دکتر علی شکویی. چاپ سازمان چاپ و انتشارات فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۷.
 - بهروز، میترا. «بررسی راهبردهای افزایش انگیزه دانش‌آموزان دوره ابتدایی شهر اصفهان به مطالعه مجلات رشد». اصفهان، وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۲.
 - حری، عباس. «جامعه‌شناسی کتابخوانی نوجوانان ۱۵ تا ۱۹ ساله». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۵.
 - سلیمی باهر، حسین. «مطالعه در خدمت پرورش خلاقیت». ماهنامه تربیت، سال دوازدهم، شماره ۶، تهران: وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۵۷.
 - عمید، حسن. فرهنگ عمید. مؤسسه انتشارات امیرکبیر، تهران ۱۳۷۹.
 - فاضل، مرتضی. بررسی نوع و میزان مطالعات غیر درسی دانش‌آموزان دوره متوسطه، وزارت آموزش و پرورش، اصفهان ۱۳۸۰.
 - کلباسی، محمدعلی. بررسی میزان پویایی کتابخانه‌های مدارس دوره راهنمایی و متوسطه نظری شهر اصفهان. اصفهان، وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۰.
 - مرکز سیاست‌های علمی کشور. کارنامه ۲۴ ساله نشر در ایران، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
 - معین، محمد. فرهنگ فارسی، ج ۳.
 - موهرجی، آک. تاریخ و فلسفه کتابداری. ترجمه اسداله آرا. انتشارات آستان قدس، ۱۳۷۵.
 - وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. خلاصه مقالات اولین همایش راه‌های ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در ایران، ۱۳۷۵.
 - رجب زاده، احمد. رفتارهای فرهنگی ایرانیان. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۱.

1- Papazog loua, Alexandra, Newsletter section of School Libraries and Resource Centers. 1999, Nu 34.

- انتظارات و خواسته‌های مردم؛
 ۲۴- غلبه داشتن فرهنگ شفاهی بر فرهنگ کتبی؛
 ۲۵- کاهش منزلت خردگرایی در بین مردم؛
 ۲۶- جایگزینی شیوه‌های خرید کسب اطلاعات؛
 ۲۷- پرمشغله بودن مردم؛
 ۲۸- حاکم شدن نظام ارزشی مادی؛

راهکارها و پیشنهادها

- ۱- پرداخت یارانه از سوی دولت برای پایین آوردن قیمت تمام شده کتاب؛
 ۲- حمایت دولت از دست اندرکاران تألیف و تولید کتاب؛
 ۳- تلاش ملی برای از بین بردن بی سوادی به منظور بالا بردن میزان معدل مطالعه در کشور؛
 ۴- تولید کتاب ویژه افراد نوسواد یا کم سواد با حمایت دولت برای آشنا ساختن آنان با کتاب و مطالعه؛
 ۵- ایجاد امکانات مناسب در محیط‌های گوناگون برای مطالعه؛
 ۶- اصلاح ساختار آموزش و حرکت به سوی تحقیق توسط دانش‌آموزان و دانشجویان؛
 ۷- حمایت از چاپ کتابهای جیبی و همراه؛
 ۸- ایجاد شبکه‌های اطلاع‌رسانی در زمینه کتاب؛
 ۹- ایجاد کتابخانه‌های سیار در روستاها و مناطق دور افتاده کشور؛
 ۱۰- ایجاد سازمان نهضت کتابخوانی و مطالعه به عنوان متولی امور مربوط به کتاب و کتابخوانی؛
 ۱۱- آسان کردن شرایط تولید و تألیف کتاب با از میان برداشتن قوانین دست و پاگیر؛
 ۱۲- تقویت کتابخانه‌های مساجد و حمایت از برنامه‌های آنها؛
 ۱۳- پیش بینی بودجه مناسب در ادارات برای توسعه کتابخانه‌ها و برنامه‌های جانبی؛
 ۱۴- اصلاح ساختار توزیع کتاب و رسانیدن آن به مناطق دور دست؛
 ۱۵- تشویق خانواده‌ها به مطالعه توسط روحانیون مناطق دور افتاده کشور؛